

9 класс
ОЛИМПИАДА ПО МАРИЙСКОМУ
(ГОСУДАРСТВЕННОМУ) ЯЗЫКУ

(Инструкция по выполнению работы)

Олимпиада по марийскому (государственному) языку состоит из четырех частей.

Часть 1 (аудирование) включает 9 заданий, из которых первое на установление соответствия и 6 заданий с выбором правильного ответа. На выполнение Части 1 отводится 15 минут.

Часть 2 (чтение) включает 6 заданий, из которых 2 задания на установление соответствия и 3 задания с выбором правильного ответа. На выполнение заданий Части 2 отводится 20 минут.

Часть 3 (письмо) состоит из двух заданий и представляет собой небольшую письменную работу. На выполнение этой части работы дается 45 минут. Черновые пометки делаются прямо на листе с заданиями (они не оцениваются), и только полный вариант ответа заносится в Бланк ответов №2.

Часть 4 (говорение) включает три задания: высказывание по проблеме, диалог по ситуации, оценку ситуации. Время устного ответа – 12 минут на одного испытуемого.

Чистое время проведения олимпиады на одного человека (без учета времени ожидания и инструктажа) 140 минут.

Рекомендуется выполнять задания в том порядке, в котором они даны.

По окончании выполнения заданий каждой части не забывайте переносить свои ответы в Бланк ответов.

Часть 1. Аудирование

Задание A1.

Вы услышите 4 текста о марицах, живущих в разных регионах. Установите соответствие между текстами (1-4) и утверждениями, данными в списке А-Г. Каждой цифре соответствует только одна буква. Запишите в таблицу буквы, соответствующие выбранным Вами ответам. Полученную последовательность букв перенесите в бланк ответов без пропусков и запятых.

- А. Ти кымдемйштү марынвлә школыштат йышке йўлмайштүм тыменьйт.
Б. Ти солавләштү халык марла попа.
В. Ти мүләндүштү мары халыкын патыржы гишән кызыттат ёштәт.
Г. Ти солавләштүш халык тошты мары овуцам жеплен йлә.

1	2	3	4

Задания А2-А4

Внимательно прослушайте текст о марииском народном празднике Шартял. Выполните задания А2-А4. Отметьте свой выбор, обведя номер варианта ответа кружочком.

1. Шартял айо мам анжыкта?
 - а) У и толым
 - б) 8 март праздниким
 - в) Шашлы У им
 - г) Тел толым

2. Праздникыйн тýңг хозажы кү?
 - а) Лым йдýр дон Ўштү кугуза
 - б) Васли кыва дон Васли кугуза
 - в) Шонгы кыва дон шонгы кугуза
 - г) Карт кугузавлә

3. Шартял годым мам ўштәт?
 - а) алталат
 - б) тыл гач тýргештүлүт
 - в) курыкышты мадыт
 - г) мужедүт

Задания А5-А9

Прослушайте текст и выполните приведенные ниже задания, выбрав один из предложенных вариантов ответа.

А5. Российшты урал йылмыйвлә махань вәрйшты ылыт?

- а) икшү
- б) кымшы
- в) вызымшү
- г) кокшы

А 6. Самодий түшкәшкү махань халык пыра?

- а) меря
- б) мурома
- в) селькуп
- г) мещера

А 7. Финн-угор түшкәшкү махань халык пыра?

- а) чуваш
- б) венгр
- в) татар
- г) руш

А 8. Мары халык гишён кү сек пытәри цилә сандалыклән увертәрен?

- а) А. Фукс
- б) Н. Радищев
- в) гот историк Иордан
- г) св. Гурий

А 9. Шукердү перви финно-угор халыквлә:

- а) ик семя гань келшен Ыленыйт
- б) пасна Ыленыйт
- в) вәшә-вәш келшен Ылыйделыт
- г) Ышке лоштышты икәйжәк-иктыйштәм ынгылыделыт

Часть 2. Чтение

В1. Прочитайте, озаглавьте и составьте пять вопросительных предложений по содержанию текста.

Антарктиды якте шоаш цаткыды здорова келеш

Александр Кириллов изинек спорт доно цаткыды күләм кычен. Ървезү Мары-Турек районыштыш Кырля Почингә солаэш шачын. Солаштыш школым тымень ләкмүк, кок и военный флотышты служен. Вара Москваштыш М.В. Ломоносов ләмеш Кугижәнүш университетән географи факультетшәм тымень ләктән, техник-гидролог специальностьюм налыйн.

Александр кымда сәндәлйәкнән шукуы кымдемйыштәжы пашам Ыштен. Чукоткышты, Сахалинйыштә, Якутиштә, Приморье кымдемйыштә, Иркутск

областьшты ылын. Байкалым, Кавказ қырык дон Шим тангыжым ужаш вәрештүйн.

Антартидыш кемй анзыц шуки материалым лыдын, шымлен: климатым, ёлыш условим, флорым, фауным. Эче Антартидым иән пустыня маныт.

Александр Кириллов ти материклэн, Марий Эл гишән ўшындәрәш манын, республиканын флагшым подарен коден. Пәлен линә: мары йрвезәй Антартидышты 2010 ин ылын.

B2. Выберите, правильный перевод текста.

Марийский язык появился две тысячи лет назад. Каким он был раньше, мы не знаем. За это долгое время язык имел контакт с другими языками, менялся, но не утратил своей самобытности. Марийцы и раньше умели передавать информацию друг другу. Писали они не с помощью букв, а иероглифов. Такие знаки назывались тиште или тамги.

1. Мары йылмый кок түжем и перви шачын. Сек пытәри тыйдү махрань ылын, мә ана пәлү. Вет ти жепышты тыйдү вес йылмыйвла доно күлдәлтүйн, вашталтын, но сойток йышке сыйнжым ямдыде. Мары халык андакат уверым икүйжәк-иктүштүлән колтен моштен. Кыйзыйтшы ганы буква доно агыл сиреныйт, а иреоглифвлә доно. Техенъ знаквлам тиштү ѡли тамга маныныт.

2. Мары йылмый кокшүдү түжем и перви шачын. Сек пытәри тыйдү махрань ылын, мә ана пәлү. Вет ти жепышты тыйдү вес йылмыйвла доно күлдәлтүйн, вашталтын, но сойток йышке сыйнжым ямдыде. Мары халык андакат уверым икүйжәк-иктүштүлән колтен моштен. Кыйзыйтшы ганьок буква, иреоглиф доно сиреныйт. Техенъ знаквлам тиштү ѡли тамга маныныт.

B3. Переведите на русский язык.

Перви ик томашты кым роды иквәреш ўленыйт: папи-тьоти, ётя-äвә, тетявлә. Родня лоштат күл пингйидү ылын. Шонгывлә изи тетявлам анженыйт. Пашам цилә роды доно иквәреш йыштеныйт. Солашты изи тетявлә комбым күтеныйт, цывым пукшеныйт, шолявлаштим, шыжарыштым анженыйт.

Йдәрәмәш тонышы кудыло пашам йыштен: тетям анжен, качкаш ямдйлен, выргемым мышкын, вольыкым анжен, йдәржым кидпашлән тымден.

Пүэргйвлә семя верц шытырланеныйт. Портым строеныйт, шурным күштеныйт, пум ямдйленыйт. Тенге тетяйт, ётяжым анжен, йлаш тыменьйин. Ётя семя верц шытырлана гйинь, эргәт техенъок лиеш. Йрвезәй тенгеок йышке тьотяжы, чычыжы, йизажы гйц примерым налйин. Пашкуды да родныквләйт яжо пашалән веле тымденыйт.

B4. Соедините части пословиц и поговорок.

I лаштык:

1. Качын тотшым пайләде, ...
2. Патырлан патыр ләктеш, ...
3. Качкын темаш чынъ лиеш, ...
4. Мам ужат-колат, ...
5. Эдемйн цевержй вады якте, ...

II лаштык:

- А – яжолан яжо лäктеш.
Б – пурызы курым мычкы.
В – паяш чынь ак ли.
Г – ширйн тотшым пäläш ак ли.
Д – ялетым цат пид.

1	2	3	4	5

B5. Из данных слов составлены предложения (1-4). Выберите правильно составленное предложение

Мýндýрny, площасть, агыл, Ленин, гýц, вäрлänен, Вознесенский, площасть.

1. Ленин площасть мýндýрny агыл Вознесенский площасть гýц вäрлänен.
2. Площасть Ленин гýц вäрлänен мýндýрny агыл Вознесенский площасть.
3. Ленин площасть гýц мýндýрny агыл Вознесенский площасть вäрлänен.
4. Вознесенский площасть мýндýрny гýц агыл вäрлänен Ленин площасть.

B6. Прочитайте текст и выберите правильные утверждения:

Мир вýлнýшы пýтäриш йðýрämäш-космонавт Валентина Владимировна Терешкова хресäнь семняэш шачын-кушкын. Атýжы колхозышты трактористлän пäшäm йштен, Кого отечественный войнаэш геройла колен. Аважýлän йшкетлänжy кым изи тетям анжаш вäрештýн.

Вали изинек тонышы пäшäm йштäш, выргемýм мышкаш, кавшавичý хäдýрýм анжен-кушташ палшен. Тýды яжон, стараен тыменьýн, книгам яратен лыдын, пýсý пионер лин.

Шýм классым тымень пýтäрýмýк, Вали заводышты пäшäm йштен, а вадеш кýдäläш школышты пälýmäşýм поген. Тýnämок парашютный спорт доно кýлýм кычаш тýнгälýн. Тýды Аэроклуб-космонавт школышки кеен.

Валентина Владимировна Терешкова корабль-спутник доно 1963 ин космосыш чонгештен. Тýды кым суткашты Земля йýр 48 гäнä сärnälýн. Кýзýт яктеёт свет вýлни ик йðýrämäşät техень күшкы чонгештен кузиде.

- A.**
1. Валия тетя жепшý күштылгын эртен
 2. Вали пäшäm яратышы күшкын
 3. Вали школышты старайыде тыменьýн
 4. Вали семняштýжy ик тетя веле ылын
- B.**
1. Школ гýц вара Валентина тыменьýн дä пäшäm йштен
 2. Валентина фабрикышты пäшäm йштен
 3. Йðýр спорт доно кýлýм кычыде
 4. Вали летный школышты тыменьýн

- B.**
1. Валентина гыйц анзыщат йыдымашвлә космосыш чонгештенйт
 2. Терешкова Земля йыр ик ёрни чонгештен
 3. В. Терешкова – пытариш йыдымаш-космонавт
 4. Терешкова космосыш 1936 ин чонгештен

A	Б	В

Часть 3. Письмо

C1. Тагачы мәләннә электронный почта доно Удмурти гыйц сәмйөрүк журналист Олег гыйц ядмаш толын. Тыйдайлән мәмнән кымдемнә гишән вәрйиштәшүй газетүш рекламым сирәш келеши. Мә гыйциннә палисыкым ядеш. Рекламым сирәш палисыда (10-12 предложени).

C2. Ъышке тымдышида гишән сирйәдә. (Фамилия, Ләмәйм, Атя ләмәйм идә сирү). Кыце шанедә, кыйзыйтшү веремән тымдыши махань лишишлык, кыцерәк шачмы йылмәйм тыменьшү кымылангдарышашлык (10-12 предложени).

Часть 4. Говорение

Вы получите карточку, на которой представлены три задания для устного ответа: С 1 - монологическое высказывание, С 2 - диалог по ситуации, С 3 -оценка ситуации.

1-шы ситуация. Иквәреш тыменьшү тәнгет шыренок школышкы ак каш. Атя-äважым, класс вуйлатышым шыренок алтала. Малын тыйдән тенге лин? Ъышке шанымашетүм пачын пу.

2-шы ситуация. Тынъым тәнгет «Октябрь» кинотеатрышки ўжеш. Тынъ тышкы йнет ке – атя-äвәт сага театрышки кенет. Тәнгетүм театрышки кеаш кымылангды.

3-шы ситуация. Шыжарет тене икшүй классыш кеә. Тыйдайлән мам согоньлет, махань кәнгәшүм пуэт?

Тексты для аудирования

Задание А1.

1. Киров муләндү мары халыкын патырвлажы гишән шукуы легенда дә предани доно паян ылеш, вет перви тышты мәмнән родывланә Ыленыйт. Кого Кетек сола халык Акпатыр кырыкым ёклә дә перегә. Игбыц иш август түнгәлтүшүн мары халык Акпатырлан кого кымалтышым эртара.

2. Татарстан Республикашты Аргыз районышты кым түжем утла мары халык Ылә. Буймо лыман солашты – түжем шүдү луатвыйц эдем, сагашы Пелемешүшты – шүдү коклы эдем. Ти соловләшты изижәт-когожат марла попат.

3. Удмартин Карагол районышты кок мары сола улы: Ныргында дә Пыргында. Тышты пашам яратышы, йашке тошты мары овуцам жепләшү мары халык Ылә.

4. Башкиришты шукуы национальностян халык лошты шым процент марынвлә Ыләт – шүдйөвыйц түжем вицшүдү эдем. Марынвлә шачмы йылмайшты доно попат, школыштат мары йылмым тыменыйт.

Задание А2-А4

Шартял

Мары халык У и айом шукердү перви празднуяш түнгәлйин. Мары халыкын У ижый – Шартял. Шукердү перви тыйдым шукуы йишилә маныныт: Шочиол, Шорыкийол.

Шочиол кок лаштык гыйц шалга: шоч, шач – шачшы значени доно кычылталтеш, йол, йоул, ял – У и значени доно кычылталтеш. Тенгежү шартял, шочиол семийн, «Шачшы У им» анжыкта.

Шартялым ик ёрня Ыштәт. Түнгәлтүшүм когарнян Ыштәт (27-28 декабрь гыйц вара), кечү кужемаш түнгәлмәкүй. Изэрнян момоцам пырат, ире выргемүм чиёт. Меленәм күэштүйт.

Праздникүн түнг хожажывлә Васли кыва дон Васли кугуза или святкәвлә ылыт. Рушла нынём ряженый маныт. Нынёй Ышкүмайшүм ак пайләреп, ыжгам пörйик чиёт, маскывләм Ыштәт. Порт йыйде каштыт, мырат, күштат, эдемвлән кидпашаштүм тергәт. У иштү цаткыды шулыкым, улан Ылымайшүм согоньлат.

Шартял годым мужедүйт. Ти овуцам кыйзиттәт шукуы вәре эртәрәт. Кыйзит Шартялым руш Рождество праздник доно иквәреш эртәрәт.

Задание А5-А9

Урал Ылымы дә урал халыквлә Российскойшты кымшы вәрйаштү ылыт, славян дә тюрквлә гыйц вара. Урал Ылымывлә кок тышкәэш шеләлтүйт: самодий дә финно-угор тышкәэш. Самодий Ылымы семняшкүй ненец, энец, нганасан, селькуп Ылымывлә пырат.

Шукердү перви Урал дон Йыл лошты, кымда вәрйаштү цымыр кого финно-угор халык Ылен. Халык шукуы сакой тышкә гыйц шалген, иканьрак Ылымывлә доно попенйт дә циләнәт ик тошты мары овуцалан Ыняненейт. Вара, яжорак вәрйим күччәлйин, пыйтари ик тышкә айырлен, вара весүй. Тенге ик семня ганы Ылышы халык шәләнен пыйтен. Иктүйжү Балтийский тангыж

докы кеен, весйжей Йыл сагаракок кодын. Кыйзйт финно-угор тышкайш лутвыйщ халык пыра, нынай кок тышкалайн шелалтыйт: угор тышкай: венгр, хант, манси; финн тышкай: удмурт, коми, мары, мордва, финн, эстон, карел, вепс, водь, лив, ижор, саам.

Андак шукурак халык ылын. Колында, шанем, меря, мурома, мещера, чудь, печера халык гишэн. Нынайт финно-угор семняш пыреныйт.

Мары халык гишэн пытариш гәнә цилә сандайлыйклан IV курымышты гот историк Иордан увертәрен. X курым гыйц руш летописецвлайт мары халык гишэн сиреныйт.